



PIRKANMAAN MAAKUNTAMUSEO

TAMPERE LINTUKALLIONTIE

Maankäyttöhankkeen arkeologinen valvonta
historiallisella tielinjalla 2015

Kreetta Lesell (Sami Raninen)

Pirkanmaan maakuntamuseo
Kulttuuriympäristöyksikkö

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	1
Tiivistelmä	2
Arkisto- ja rekisteritiedot	3
Sijaintikartat	4–6
Johdanto	7
Lintukalliontien historiallinen tielinja	7
Valvontatyön taustat ja menetelmät	8
Valvontahavainnot	8
Yhteenveto ja päätelmät	11
Lähteet	12
Liite (kuvatallenneluottelo)	

Tiivistelmä

Koillis-Tampereen Lintukalliontiellä suoritettiin arkeologinen valvonta kaukolämpölinjan kaivutyön yhteydessä. Valvonnan kohteena oli aktiivisesta käytöstä poistettu mutta asfaltoitu tien katkelma, jonka linjaus erottuu jo 1790-luvun kartoissa. Valvonnassa havaittuja antropogeenisiä ilmiöitä olivat vain asfaltti, asfaltin asennushiekka ja 1900-luvulle ajoittuvaksi hiekkatien pinnaksi tulkittu ilmiö välittömästi asennushiekan alla.

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Tutkimuskohteen koko nimi: Tampere Lintukalliontie

Kaupunki: Tampere

Kaupunginosa: Ojala (osayleiskaava-alue)

Kiinteistöt: 837-884-0001-0002, lakannut yleinen tie

Peruskarttalehti: 2123 12 AITOLAHTI

Valvonta-alueen keskikoordinaatti ETRS-TM35FIN-järjestelmässä: p 6 826 249 i 338 492

Kohteen ajoitus: historiallinen aika

Tutkimuksen laji: maankäyttöhankkeen arkeologinen valvonta

Tutkimuslaitos: Pirkanmaan maakuntamuseo, Kulttuuriympäristöyksikkö

Kenttätyönjohtaja: Kreetta Lesell

Kenttätyöaika: 24.3.2015

Valvotun alueen laajuus: noin 7 metriä pitkä kaukolämpöputken kaivanto

Tutkimusten tilaaja: Tampereen Kaukolämpö Oy

Tutkimuskustannukset: 2200 e + alv.

Löydöt: ei löytöjä

Kuvatallenteet: KYY 151

Kuvatallenteiden arkistointipaikka: Siiri-tietokanta (Tampereen museot)

Aikaisemmat tutkimukset:

- Poutiainen *et al.* 2010, inventointi
- Jussila & Sepänmaa 2011, täydennysinventointi
- Luoto 2012, valvonta

Arkistoitu kirjeenvaihto:

- Pirkanmaan maakuntamuseo, lausunto 8.9.2014 (DIAR: 342/2014)
- Pirkanmaan maakuntamuseo, lausunto 6.11.2014 (DIAR: 431/2014)
- Pirkanmaan maakuntamuseo, tarjous 6.3.2015 (DIAR: 6/2015).

Ei aikaisempia löytöjä

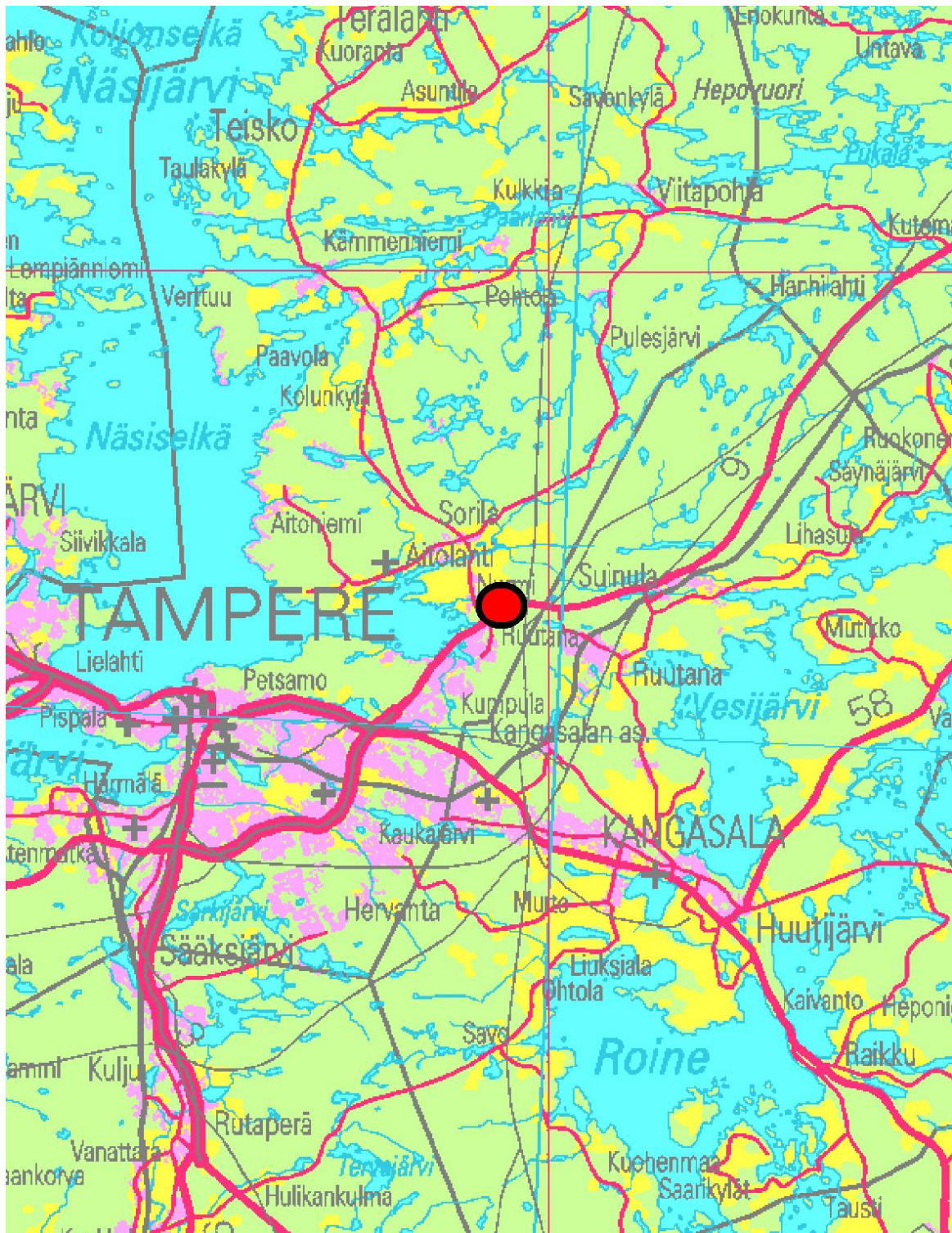
Alkuperäiskappaleen säilytyspaikka: Pirkanmaan maakuntamuseo, Kulttuuriympäristöyksikkö

Kopion säilytyspaikka: Museovirasto, Arkeologinen keskusarkisto

Sivumäärä: 12

Liitteet: Luettelo digitaalisista kuvatallenteista

SIJAINTIKARTAT

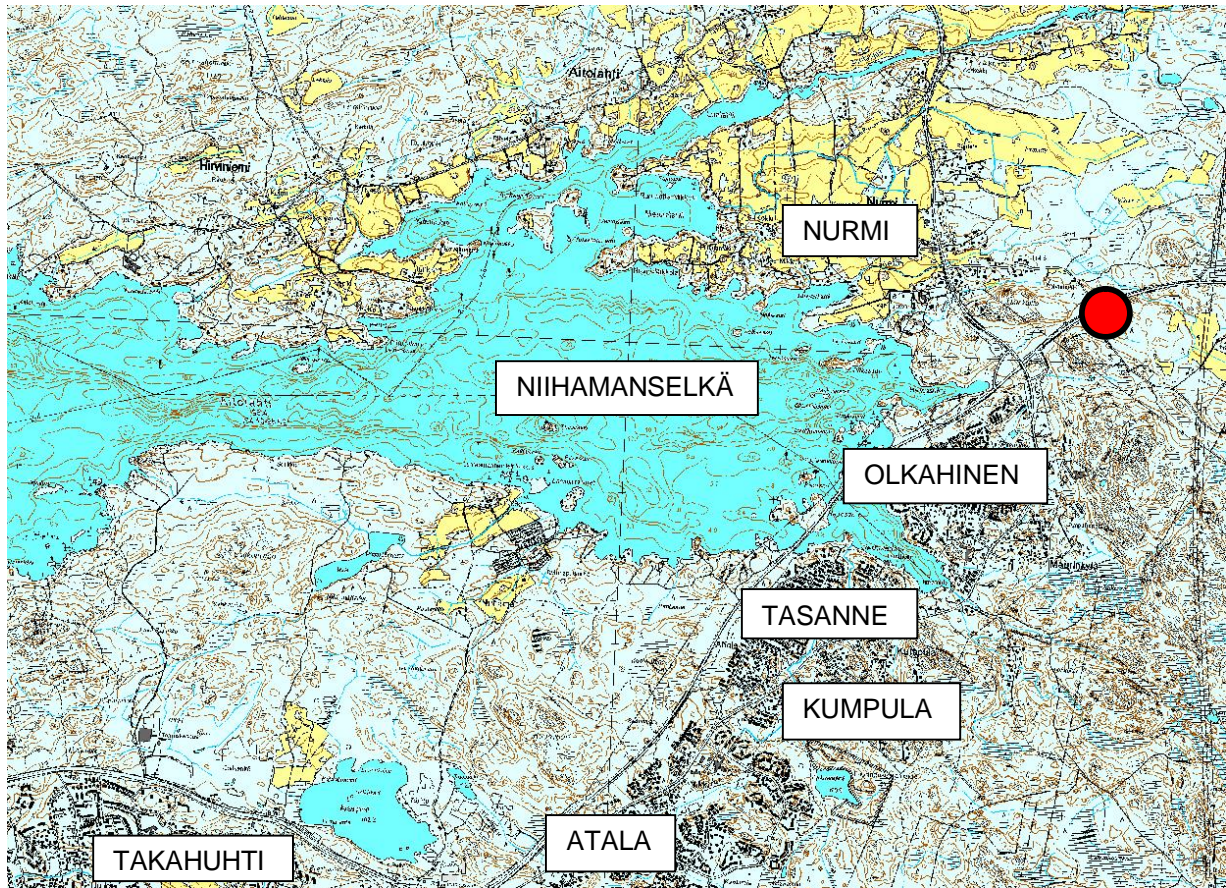


MK 1: 200 000

©Maanmittauslaitos, Lupa PISA 020/2006

Lisäykset pohjakarttaan Pirkanmaan maakuntamuseo

 valvontakohteen viitteellinen sijainti




Peruskarttaote (2123 05 AITOLAHTI)

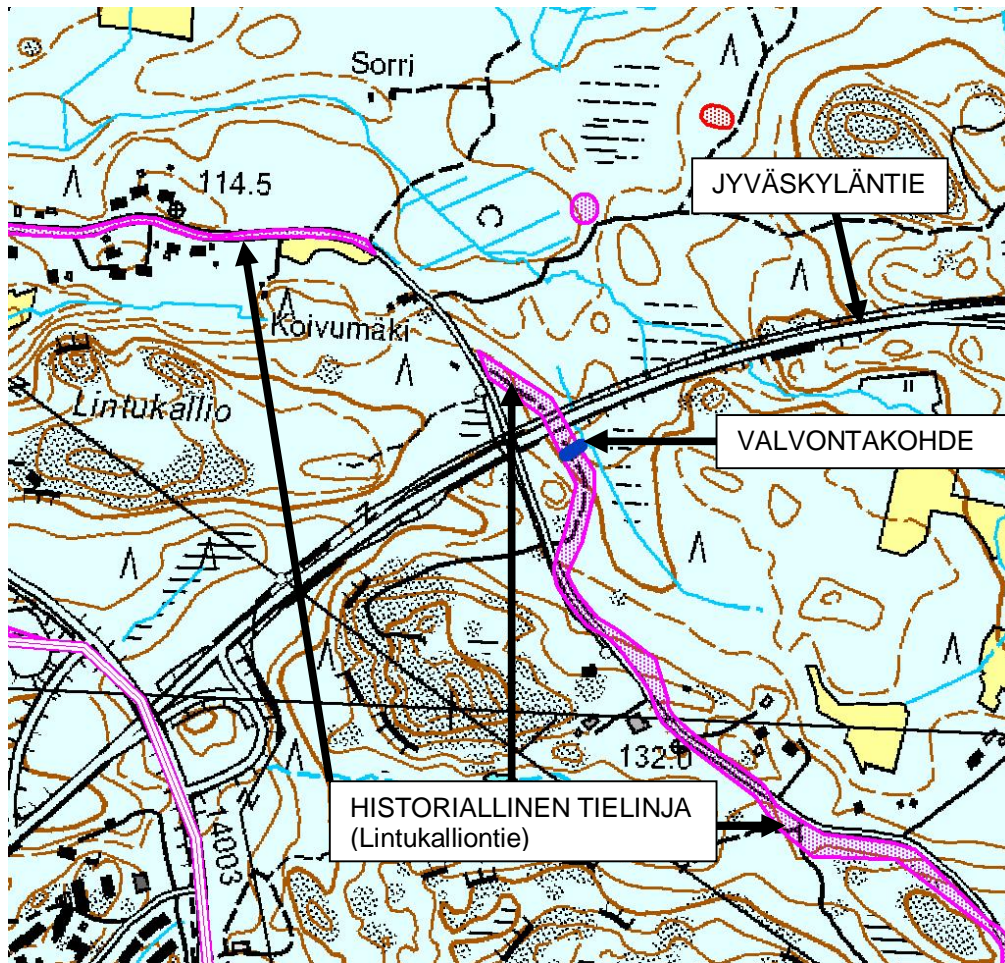
MK 1: 50 000

©Maanmittauslaitos, Lupa PISA 020/2006

Lisäykset pohjakarttaan Pirkanmaan maakuntamuseo

 valvontakohteen viitteellinen sijainti

Valvontakohteen keskikoordinaatti ETRS-TM35FIN-järjestelmässä: p 6 826 249 i 338 492



Peruskarttaote (2123 05 AITOLAHTI)

MK 1: 10 000

©Maanmittauslaitos, Lupa PISA 020/2006

Lisäykset pohjakarttaan Pirkanmaan maakuntamuseo

- Kiinteät muinaisjännökset
- Siiri-tietokantaan tallennetut "muut arkeologiset kohteet"
- Arkeologisesti valvotun kaivutyön sijainti (kaukolämpölinjan osa)

Valvontakohteen keskikoordinaatti ETRS-TM35FIN-järjestelmässä: p 6 826 249 i 338 492

JOHDANTO

24. maaliskuuta 2015 Pirkanmaan maakuntamuseon Kulttuuriympäristöyksikön tutkija Kreetta Lesell suoritti maankäyttöhankkeen arkeologisen valvonnan Tampereella Lintukalliontie-nimisellä historiallisella tielinjalla. Se sijaitsee Tampereen keskustasta itäkoilliseen Ojalan osayleiskaava-alueella, entisen Aitolahden kunnan alueella, Tampereen pohjoisen suuralueen eteläosassa. Osayleiskaava-alueen länsipuolella ovat Olkahisen kaupunginosa ja Näsijärven (Aitolahden) Niihamanselkä, itäpuolella tulee vastaan Kangasalan kunnan raja. Valvonta liittyi Vastarannantien–Lintukalliontien kaukolämpölinjan kaivutyöhön, joka leikkasi historiallisen tielinjan poikittaissuunnassa.

FM Sami Raninen laati valvontakertomuksen digitaalisten valokuvien, kenttämuistiinpanojen ja sanallisten kuvailuiden perusteella. Lesell tarkasti valvontakertomuksen. Tutkimuksen kustansi maankäyttäjä (Tampereen Kaukolämpö Oy, yhteyshenkilö projektipäällikkö Heimo Iivonen). Maansiirtotyöt toteutti KVL-Tekniikka Oy.

LINTUKALLIONTIENTEN HISTORIALLINEN TIELINJA

Lintukalliontie on yhä käytössä oleva asfaltoitu tie, jonka linjaus näyttää Ojalan osayleiskaava-alueella pääpiirteissään vastaavan historiallisissa kartoissa kuvattua tielinjaa. Historialliseen tielinjaan kiinnitettiin huomiota Ojalan osayleiskaava-alueen arkeologisessa inventoinnissa ja sen täydennysinventoinnissa (Poutiainen *et al.* 2010; Jussila & Sepänmaa 2011). Historiallinen tielinja ei sisälly muinaisjäännösrekisteriin, mutta Tampereen museoiden Siiri-tietokantaan se sisältyy kulkuväylä-tyyppisenä arkeologisena kohteena (kohdenimi Lintukalliontie).

Lintukalliontien historiallinen tielinja sisältyi Kangasalan Vesijärven eteläpään ja Messukylän (vuodesta 1924 Aitolahden) Nurmen väliseen paikallistiehen. Tielinja tai sen osia on kuvattu muun muassa *Kuninkaan tiekartastossa* (1790), isonjaon toimituskartassa (1792; H51 1/1 ja 1/3), *Kuninkaan kartastossa* (1776–1805) ja *Senaatin kartastossa* (1912; Poutiainen *et al.* 2010: 8–10; Luoto 2012: 2). Mutkittaleva tie saapui idän ja kaakon suunnasta Nurmen kylään, jossa se liittyi merkittävämpään kulkuväylään, pohjoinen–eteläsuuntaiseen Messukylän–Ruoveden tiehen. Viimeksi mainittu tie on kuvattu karttaan jo 1600-luvulla (Luoto 2012: 1). Tampereen Nurmi-Sorilan osayleiskaavainventoinnin perusteella kuusi Messukylän–Ruoveden tien historiallista tieosuutta on rauhoitettu kiinteinä muinaisjäännöksinä (ks. Luoto 2010).

Mainittakoon, että Nurmen kylä on keskiaikainen (7 taloa vuoden 1540 maakirjassa; Arajärvi 1954: 45). Myös Kangasalan Vesijärven ympäristössä on keskiaikaisia kyliä (Suvanto 1973: 219). Tältä pohjalta ajatellen alueiden välisellä kulkuyhteydellä voisi olla varsin pitkä historia.

Kuten edellä todettiin, Ojalan osayleiskaava-alueella Kangasalan–Nurmen historiallinen tielinja vastaa muinaisjäännösinventoinnin yhteydessä tehdyn karttaselvityksen perusteella nykyistä Lintukalliontietä. Nykyaikaisen tienrakennuksen yhteydessä tielinjaa on levennetty, pohjustettu, pengerreretty ja päällystetty, eikä historiallisen tielinjan säilyneitä osia havaittu inventoinnissa (Poutiainen *et al.* 2010: 4, 5). Täydennysinventoinnissa kuitenkin raportoitiin aktiivisesta käytöstä jäänyt tielinjan katkelma Jyväskylätien (valtatie 9) ja Lintukalliontien risteuksen läheisyydessä. Tällä kohdalla Lintukalliontie on aiemmassa vaiheessa tehnyt mutkaan itään kiertäen kalliomäen. Kyseinen mutka oikaistiin 1900-luvun

lopulla valtatie 9:n parannuksen yhteydessä (Jussila & Sepänmaa 2011: 5). Nykyisellään tämä mutka muodostaa asfalttipäällysteisen tienkatkelman, joka on kuvattu peruskarttaan. Mutka on kuvattu selvästi jo isonjaon toimituskartassa (H51 1/3; Jussila & Sepänmaa 2011: 6). Näin ollen kyseessä on osa historiallista tielinjausta. Vaikka mutka on kiinteistöjaotuksessa merkitty lakanneeksi yleiseksi tieksi, se ei ole täysin käyttämätön, vaan erilaiset metsässä liikkujat pysäköivät autojaan sen varsille.

Ennen maaliskuuta 2015 Lintukalliontiellä oli tehty historialliseen tielinjaan liittyvää maansiirtotyön arkeologista valvontaa huomattavasti kaakkoisemmalla tieosuudella (Luoto 2012).



Karttaote: Historiallinen tielinja, Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790, sivu 197. Ei mittakaavassa.

--- Kangasalta Nurmen kylään vievän historiallisen tien luoteispää, joka liittyy Messukylän-Ruoveden tiehen

← Valvontakohteen viitteellinen sijainti (kartta epätarkka)

VALVONTATYÖN TAUSTAT JA MENETELMÄT

Tampereen Kaukolämpö Oy:n suunnitellessa Lintukalliontien–Vastarannankadun kaukolämpölinjaa Pirkanmaan maakuntamuseo antoi 6.11.2014 lausunnon, jonka mukaan kaivutyö olisi valvottava kohdassa, jossa kaukolämpölinja leikkaa Lintukalliontien historiallisen tielinjan. Tarkemmin sanottuna leikkauspiste sijaitsee edellä mainitussa Lintukalliontien hylätyssä mutkassa hieman Jyväskylän tiestä etelään.

Valvontakohte sijaitsee havupuuvaltaisella metsäalueella noin kilometrin verran itäkaakkoon Lintukalliontien ja Kaitavedentien liittymästä, jonka tienoilla sijaitsee pientalokeskittymästä (Nurmen kylä).

Valvonnan alkaessa kaukolämpökaivanto oli kaivettu molemmista suunnista valvottavaksi määrätyn kohdan reunaan asti. Kaivantojen päädyt sijaitsivat noin 7 metrin päässä toisistaan ja niiden päätyprofiilit tarkastettiin. Valvojan läsnä ollessa kaivantojen välinen alue kaivettiin koneellisesti ja sen profiilit tarkastettiin. Valvonta-alueen keskikoordinaatti määriteltiin GPS-paikantimella tarkkuuden ollessa 5 metriä.

VALVONTAHAVAINNOT

Itäisen kaivannon päädyssä eli koillisprofiilissa kaivannon syvyys oli noin 105 cm. Itäprofiilissa havaittiin noin 60 cm paksu kivinen ja hiekkainen, ruskea kerros. Valvojan mukaan kyseessä oli selvästi geologinen ilmiö (rikastumiskerros). Sen alla sijaitsi kivistä ja hienolajitteista, siltiksi luonnehdittua harmaata pohjamaata (ks. kuva 2). Profiili sijaitsi runsaan kahden metrin päässä asfaltoidun ajoradan reunasta.

Läntisen kaivannon pääty eli lounaisprofiili oli epäselvempi, mutta kuitenkin samantapainen kuin em. itäprofiili. Routa hankaloitti profiilin puhdistamista. Profiili sijaitsi runsaan kahden metrin päässä asfaltoidun ajoradan reunasta.

Kun kaukolämpökaivanto oli kaivettu historiallisen tielinjan poikki (noin 7 metrin matka), voitiin kaivannon 130–150 cm korkean kaakkoisprofiilin keskivyohykkeellä havaita seuraavat, 1900-luvulle ajoitetut tiehen liittyvät kerrokset (ks. kuva 3):

1. asfaltti (noin 2,5 metriä leveä ajorata)
2. asfaltin alla noin 20 cm soraa (asfaltin asennuskerros)
3. noin 2 metriä leveä, 1–2 cm paksu noki- ja likamaakerros (valvonnan suorittajan mukaan asfaltointia edeltänyt hiekkatien pinta 1900-luvulta)

Näiden kerrosten alapuolella ja vierillä havaittiin samat luonnolliset kerrokset kuin koillis- ja lounaisprofiileissa:

4. kivinen, hiekkainen rikastumiskerros (tielinjaan liittymätön maannoksen pintakerros)
5. harmaa, kivinen hienolajitteinen pohjamaa (siltti)

Kaukolämpökaivannon luoteisprofiilissa havaittiin samat kerrokset 1–5 kuin kaakkoisprofiilissakin.

Profiilikarttojen piirtämistä ei pidetty tarpeellisena, koska havaitut tiekerrokset katsottiin myöhäisiksi. Tämä pätee myös kerrokseen 3, koska se sijaitsi välittömästi asfaltin asennuskerroksen alla.



Kuva 1. Yleiskuva koillisesta nähtynä. Kuvan etualalla kaukolämpökaivanto ja koillisprofiili. Taustalla kalliomäki. Kuva: Kreetta Lesell. KYY 151: 2.



Kuva 2. Lähikuva koillisprofiilista. Kuva: Kreetta Lesell. KY 151: 3.



Kuva 3. Yksityiskohtakuva kaakkoisprofiilista. Kuva: Kreetta Lesell. KY 151: 6.

YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT

Lintukalliontien kaltainen syrjäinen yhdystie lienee asfaltoitu aikaisintaan joskus 1970-luvun tienoilla. Asfaltin asennussora/hiekka oli levitetty suoraan aikaisemmaksi tienpinnaksi tulkitun noki- ja likamaakerroksen päälle. 1900-lukua aikaisempaan tiehen yhdistettäviä kerroksia tai muita maannoksen ilmiöitä ei valvonnassa havaittu. Sellaiset ovat voineet hävitä myöhäisen tienrakennustyön yhteydessä tai ne ovat alun pitäenkin olleet hyvin heikkoja vaatimattoman paikallistien linjauksella.

Tampereella 30.3.2015

Sami Raninen

Kreetta Lesell

JULKAISTUT LÄHTEET

- Arajärvi, Kirsti 1954: *Messukylän–Teiskon–Aitolahden historia*. Messukylän historia I. Tampereen kaupunki, Teiskon ja Aitolahden kunnat.
- Harju, Erkki-Sakari & Lappalainen, Jussi T. 2010: *Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790*. SKS & AtlasArt.
- Suvanto, Seppo 1973: *Keskiaika*. Satakunnan historia III. Satakunnan maakuntaliitto ry.

ARKISTOLÄHTEET

(Pirkanmaan maakuntamuseo, Kulttuuriympäristöyksikön arkisto)

- Jussila, Timo & Sepänmaa, Timo 2011: Tampere. *Ojalan yleiskaava-alueen muinaisjäännösten täydennysinventointi*. Mikroliitti Oy.
- Luoto, Kirsi 2010: Tampere. *Nurmi-Sorilan osayleiskaava-alueen arkeologinen täydennysinventointi*. Pirkanmaan maakuntamuseo.
- Luoto, Kirsi 2012: Tampere. *Lintukalliontien arkeologinen valvonta*. Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.
- Poutianen, Hannu; Rostedt, Tapani & Jussila, Timo 2010: Tampere. *Ojalan yleiskaava-alueen muinaisjäännösinventointi*. Mikroliitti Oy.

LIITE 1

Tampere Lintukalliontie 2015

LUETTELO DIGITAALISISTA KUVATALLENTEISTA

Päänumero: KY 151

Kuvien arkistointipaikka: Siiri-tietokanta, Tampereen museot

Kuvaaja: Kreetta Lesell

Kuvausajankohta: 24.3.2015

Kuvaussuunta: suunta, johon kamera kuvattessa suunnattu

Alanumero	kuvauskohde	kuvaussuunta
1	yleiskuva	NW
2	yleiskuva	SW
3	koillisprofiili	SW
4-6	kaakkoisprofiilia	SE
7	luoteisprofiili	NW